

ÇÖZÜME GİDEN YOLDA AKP VE KÜRT ÖZGÜRLÜK HAREKETİ'NİN ÇATIŞAN TOPLUMSAL TAHAYYÜLLERİ

Zülal Nazan Üstündağ

Zülal Nazan Üstündağ, bu makalesinde barış/çözüm sürecine referansla, AKP ile Kürt Özgürlük Hareketi'nin barış ve çözüm konusunda nasıl ve hangi alanlar üzerinden farklılaştıklarını anlatıyor. Geçtiğimiz dönemde açıklanan demokrasi paketinin anadil konusunu, kadınların, yoksulların, Müslüman olmayanların sorunlarını ve gündemlerini ele alış biçimiyle sorunlu olduğunu ve çözüm sürecini zora soktuğunu söyleyen Üstündağ, bu paketin aynı zamanda AKP ile Kürt Özgürlük Hareketi'nin barış ve çözüm anlayışları arasındaki farka da işaret ettiğini belirtiyor. Yazıda bu farkın kendini belli ettiği şu üç alandan bahsediliyor: Batı ve Güney Kürdistan'ı da kapsayacak şekilde ortaya çıkan Kürt Ortadoğu siyaseti ile AKP'nin "model" olmak üzerinden geliştirdiği dış siyaset; cinsiyet mücadelesi anlayışındaki derin uçurum ve iktisadi ve toplumsal yapılanmada kendini gösteren farklı projeler.

Giriş

Türkiye ile PKK arasında ocak ayında başlamış olan barış/çözüm süreci bugünlerde zorlu bir aşamadan geçiyor. Çözüm süreci ile ilgili daha önce yazdığım birçok yazıda, çözümün gerçekleşmesi için gerekli şartlardan bahsetmiştim. Bunların en başında süreci yasal bir çerçeveye kavuşturmak geliyor. Bunun yanı sıra artık dünyada evrensel olarak kabul edilen ve egemenlerle ezilenler arasındaki güç, kaynak ve hak dağılımının eşitlenmesine katkı sağlayacak radikal anayasal değişimlerin yapılması, Hakikat Komisyonları kurulması ve insani güvenliği temel alacak reformların hayata geçirilmesi gerektiğini de vurgulamıştım. Bu tür evrensel kriterler, 1990'lardan beri ezilenlerin egemenlerle yaptıkları uzun soluklu barış görüşmelerinde, kendi taleplerini ve tarihlerini varılan anlaşmalara yazmaları, kazımaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak hiçbir barış süreci kolay gerçekleşmez. Yine daha önceden başka yazılarda belirttiğim gibi devlet güçleri barış süreçlerinde, egemenliklerini ve güçlerini yitirdikleri alanlarda şiddetin ve yasanın tekeli yeniden ele geçirmeye, çoğullaşmış tarih anlatılarını tekilleştirmeye ve sermaye için tekinsizleşmiş alanları tekinleştirmeye çalışır. Bu yüzden de barış aynı zamanda mücadele demektir.

AKP tarafından geçen haftalarda açıklanan demokratik paket, her devlette bulunan bu tekilleştirme, tekelleştirme ve tekinleştirme arzularını neoliberal bir çerçeveye kavuşturdu. Anadili alınır satılır kılan, kadınların tüm varlığını başörtü yasağının kalkmasına indirgeyen, yoksulların adından sadece kurban derisi hayırseverliği ile bahseden ve Müslüman olmayanların gasp edilmiş tüm haklarını mülk hakkına indirgeyen paket, sadece çözüm sürecini zora sokmadı, aynı zamanda AKP ile Kürt Özgürlük Hareketi'nin barış ve çözümden

anladıkları arasındaki derin farkı da dramatize etti. Bu yazıda kısaca bu farkın kendini belli ettiği üç alandan bahsedeceğim: Bunlardan birincisi Batı ve Güney Kürdistan'ı da kapsayacak şekilde ortaya çıkan Kürt Ortadoğu siyaseti ile AKP'nin "model" olmak üzerinden geliştirdiği dış siyaset, ikincisi cinsiyet mücadelesi anlayışındaki derin uçurum, üçüncüsü ise iktisadi ve toplumsal yapılanmada kendini gösteren farklı projeler.

AKP, Kürt Özgürlük Mücadelesi ve Ortadoğu

Bilindiği gibi AKP uzun zamandan beri Ortadoğu'da kendini model alınacak bir güç olarak tesis etmeye, bölgede siyasi, askeri ve ekonomik bir güç olarak yeniden konumlandırmaya çalışıyor. Aynı şekilde hem Abdullah Öcalan'ın mektuplarından ve yazılarından hem de Kürt siyasi aktörlerinin beyanatlarından, Kürt Özgürlük Hareketi'nin de Ortadoğu'da yeni bir ihtimali, yeni bir siyaseti oluşturma çabası içinde olduğunu görmek mümkün. Kürt siyasetçilerden ve köşe yazarlarından kimileri, kanımca son derece isabetsiz biçimde barışın Türkiye'yi Ortadoğu'nun en büyük ekonomik, siyasi ve askeri gücü yapacağını söyleyerek sanki iki tarafın Ortadoğu hülyaları çakışmış gibi göstermeye kalkışsa da aslında bunların birbirlerinden nasıl uzlaşmaz bir biçimde ayrışık olduğu gittikçe daha fazla görünürleşiyor. Unutulmamalı ki Kürtler bugün dört parçaya ayrılmış coğrafyaları sebebiyle ve gittikçe artan toplumsal ve siyasi örgütlenmeleri sayesinde, Irak, İran, Suriye ve Türkiye'de gittikçe daha önemli aktörler hâline geliyorlar. Özellikle Abdullah Öcalan'ı lider kabul eden Kürt Özgürlük Hareketi bu dört parçayı birleştirmeyi temel alan bir egemenlik siyaseti yerine, Kürtlerin dört ülkenin tamamında demokratik bir rol oynaması, demokratik güçleri oluşturması ve hareketlendirmesi stratejisini belirledi. Bu hakikaten önemli bir hamle çünkü Kürtleri bir millet ya da devlet olarak zenginleştirmeyi, merkezileştirmeyi ya da egemen kılmayı hedeflemiyor. Tam tersine, Kürtlerin zayıflık olarak görülen parçalılığını ve tarihsel ezilmişliğini bir değer olarak görüp Ortadoğu coğrafyasını bir ülkeler değil, bir halklar coğrafyası olarak tanımlıyor.

Türkiye de Ortadoğu'da kendini demokratikleştirici bir güç olarak görüyor. Ancak bunu halk merkezli değil devlet merkezli tanımlıyor. Sermayeyi ve pazarı temel alıyor. AKP Ortadoğu'yu kasıp kavuran isyanlarda; Mısır'da, Tunus'ta ve Libya'da ılıman İslamcı diyebileceğimiz yapılara ve Müslüman Kardeşler'e destek verdi. Bu aktörlerle hem ekonomik hem siyasi işbirliğine gitti. Bölgesel iktidarını çeşitli anlaşmalar, insan kaynağı aktarımı vs. üzerinden pekiştirerek, kendinin merkezde olacağı ve Balkanlar'a kadar uzanan ve Türki cumhuriyetleri hatta Endonezya, Malezya'yı içine alan iktisadi ve kültürel bir coğrafya yaratmaya çalıştı. Ancak özellikle Arap ülkelerinde sergilediği saldırgan ve ukala tavrı, güç dengelerinin hızlı değişimi ve hesapta olmayan çeşitli aktörlerin ortaya çıkması, AKP projesini dünyada ve bölgede gittikçe daha fazla gözden düşürüyor. Öte yandan savaş durumu hem siyasi

otoritenin hem de sermayenin hızlıca el değiştirmesine sebep oluyor ve Türkiye'nin bölgede son birkaç yılda kazanmış olduğu ekonomik ve siyasi üstünlüğü de tehdit ediyor.

Elbette tüm bu dinamiklerin kendini en açık şekilde gösterdiği yer Suriye. Suriye'de Özgür Suriye Ordusu göreceli olarak taban kaybederken, yine Türkiye'nin bu sefer dolayımli desteklediği ancak şimdilerde destek vermekten pişman olmuş gözükteği El-Nusra tipi yapılar güç kazanıyor. Ancak bu, Türkiye'nin Batı'da da iyice gözden düşmesine sebep oluyor; nitekim çözüm sürecinde önemli rol oynayan Hakan Fidan Batı basınının diline düşerken Türkiye, Kürdistan'ın tam ortasında bir duvar inşaatına başlıyor.

Bir diğere deyişle Kürdistan Türkiye'nin uluslararası politikasının hem boşa düşteği hem de alternatifiiyle karşılaştığı yer olarak özellikle önem taşıyor. Türkiye'nin kapitalizm merkezli modernleşme projesi Güney Kürdistan'ı baştan başa yeniden inşa ederken ve Türkiye, Güney'i sermaye ortaklığı üzerinden kendine bağlamaya kalkışırken, Kürt Özgürlük Hareketi Batı Kürdistan'da özörgütlenme ve demokrasi merkezli başka bir modernleşmeyi hayata geçirmeye çalışıyor. Rojava'daki savaş bu anlamıyla ilk bakışta gözükteğünden çok daha fazla bir anlam ifade ediyor.

Rojava'da Kürtlerin insana ve insan gücüne dayalı mücadelesi bölgede bir üçüncü seçenek olma yolunda gittikçe daha etkin bir hâl alıyor. Kürtlerin Rojava'da kurdukları yapılarda yerellik, katılımcılık ve ittifak siyasetleri temel ilkeleri oluşturuyor. Örneğin Rojava'da oluşturulan Rojava Demokratik Halk Meclisleri'nde siyasi yapılardan çok toplumsal yapılar rol alıyor, savaşın ortasında kooperatifleşmeye gidiliyor. Üstelik bu sadece Kürtlerin değil, bölgede yaşayan diğere halkların da katılımıyla yapılmaya çalışılıyor. Aleviler, Süryaniler ve Arapların PYD kontrolünde olan yerlerde benzer meclisler kurması için çabalıyor. Bir diğere deyişle Kürdistan'da Türkiye destekli Barzani ile Kürt Özgürlük Hareketi destekli PYD üzerinden çok farklı iki küreselleşme modeli birbiri ile rekabete girmiş durumda. Bir yanda devlet ve sermaye merkezli, bir yanda toplum odaklı bir kapasite artırma yöntemi izleniyor. Ancak Kürt Özgürlük Hareketi'nin çözüm sürecinden anladığıyla Türkiye'nin çözüm sürecinden anladığı şey arasındaki farkın kendini uluslararası alanda sadece bölgede izlenen politikalar açısından değil, Batı-evrensel değerler ve kuruluşlarla ilişkilerde de gösterdiğini gözlemliyoruz.

Örneğin çözüm sürecinin muhataplarından KCK'nin uluslararası alanda insani hukuk (*humanitarian law*) olarak tanımlanan süreçlere gittikçe daha aktif bir biçimde müdahil olduğunu, örneğin gerillaya katılan çocuklar, hakikatlerin ifşası ya da savaş suçları konusunda çeşitli anlaşmalara imzacı olduğunu biliyoruz. Türkiye ise kayıplarla ilgili uluslararası anlaşmalara imzacı olmayı reddediyor, diğere yandan Başbakan ve çeşitli

bakanlar, Birleşmiş Milletler gibi birçok uluslararası örgütün meşruiyetini sorguluyor. Kandil bulunduğu yerden çeşit çeşit basın kuruluşlarını ağırlayarak, düzenli beyanatlar vererek uluslararası şeffaflık sağlamaya çalışırken Türkiye’de tüm bu kuruluşlar geçersiz ya da lüzumsuz ilan ediliyor.

Bir diğer deyişle AKP, uluslararası alanda kendini modellemek ve taşeronlaşmak üzerinden başka ülkelerde var ederken ve bunu da yerel aktörlerin kimini güçlendirip kimini hiçe sayarak yaparken, Kürt Özgürlük Hareketi şimdiye kadar görülmemiş bir şekilde kendini yerel aktörlerin yanında konumlandırarak müzakerelere giriyor. Biri egemenlik alanlarını çoğaltmaya çalışırken diğeri demokratikleştirci bir rol üstlenmeye çalışıyor. Elbette -yine Rojava örneğinden bildiğimiz gibi- Kürt Hareketi de bu alanda sorunsuz değil. Tam tersine. Ancak ideolojik açıdan baktığımızda iki tarafın Ortadoğu’daki çatışmalarının sadece bir egemenlik çatışması olmadığını, tarafların bir anlayış, bir toplumsal tahayyül ayrışması içinde olduklarını belirtmek gerekir. Kürt Özgürlük Hareketi, AKP’nin İslam dünyasının tamamına ihraç etmeye çalıştığı sermaye ve devlet odaklı ve hizmet, kalkınma ve hayırseverlik temelli modeli karşısında, sürekli örgütlenme, eyleme, demokratik talep yükseltme ve müzakere temelli yeni bir uluslararasılaşma tanımlıyor. Demokratik aktörlerle güçbirliğine giderek tabandan küreselleşme dediğimiz yönetime yatırım yapıyor.

Toplumsal Cinsiyet

Türkiye ve Kürt Özgürlük Hareketi arasında barış süreci ile ilgili birbirinden tamamıyla ayrılan anlayışlar olduğunun ikinci göstergesi toplumsal cinsiyet alanı olarak karşımıza çıkıyor. Daha önce birçok kere yazdığım gibi savaş süreçleri erkek egemenliğinin güçlendiği zamanlardır. Bu sebeple barış süreçleri, çatışmaları çözmek kadar toplumsal cinsiyet eşitliğini de sağlamaya yönelik olmalıdır. Ancak AKP hükümeti barış sürecinde, değil toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, eşitsizliği daha da derinleştirdi. 63 kişilik Akil İnsanlar Heyeti’nde 12 kadın bulunuyor, 11 kişilik Çözüm Komisyonu’nda ise sadece 1 kadın. Koruculuk kaldırılacağına, kadın korucular işe alınarak erkek korucular için yemek pişirtiliyor, silah temizletiliyor. Bölgede jandarma ve mülki amirliklere karşı açılan taciz ve tecavüz davaları sonuçsuz kalıyor. Yurtlarda, çocuk cezaevlerinde, gözaltı aramalarında taciz sıradanlaşıyor.

Diğer bir deyişle barış sürecinde devlet cinsiyet eşitliğini gözetmek yerine, dolaylı ve doğrudan yollarla eşitsizliği derinleştiriyor. Çözüm sürecinde kurulan mekanizmalarda kadınlara yer vermediği gibi, toplumun erkekleşmesine, erkeklerin erkekliklerini kadınlara taciz, tecavüz ve şiddet üzerinden kurmalarına göz yumuyor. Savaşla kıskırtılmış erkekliklerin toplumsal alanda egemenleşmesini giderecek bir siyaseti hayata geçirmiyor.

Bu sırada Kürt Özgürlük Hareketi'nin ise tam ters bir yol izlediğini görmek gerek. Bunun en çarpıcı örnekleri KCK düzeyinde eşbaşkanlık sistemine geçilmesi ve yine KCK Başkanlık Konseyi'nde de eşit temsilin kabul edilmesi. Aynı şekilde BDP ve DTK'da %50 kadın temsiliyeti ilkesini kabul ettiğini açıklıyor. Öte yandan Demokratik Özgür Kadın Hareketi (DÖKH), kadın gerillaların çekildiği bölgeleri sivil yapılarla donatarak kadınların savaş sırasında kazandıkları hakları geliştirmeleri için mücadele ediyor. Dersim'de, Lice'de ziyaretler, festivaller düzenliyor. Ayrıca DÖKH, nisan ayında yaptığı kongresinde çözüm sürecini, çekilmeyi, kalekol ve baraj yapımlarını izleyeceğini beyan ederek müzakerelerin sivil ayağını oluşturacak asal aktörlerden biri olacağını gösteriyor. Yine Diyarbakır'da mayıs sonunda yapılan Ortadoğu kadın konferansı ile birlikte Kürt kadın kurumları sadece çözüm sürecinde değil, Ortadoğu'nun geleceğinin inşasında da kadınların yer alması için etkin rol alma konusunda irade gösteriyor. Öte yandan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nde kadın aday gösterileceğinin açıklanmasından sonra Türkiye'de ilk kez bir büyükşehir belediye başkan adayının kadın olma ihtimali beliriyor.

Bugün geldiğimiz noktada Rojava'nın da bir kadın devrimi olarak tanımlanması gerekir. Kadınların yeniden yapılanan Rojava'da tüm kurumlarda eşit yer aldıklarını görüyoruz. Eşbaşkanlık sistemi ve kurulan halk meclislerinde eşit katılım bir yana, Rojava'da da tıpkı Kuzey'deki yapılar gibi her karma yapının karşılığı olan ve sadece kadınlardan oluşan bir yapı oluşturularak, karar alma ve uygulama alanlarında karma yapı ile eşit bir konuma getiriliyor. Nitekim kadınların gerek özsavunma alanında, gerek siyasi temsil düzeyinde gerekse toplumsal kurumlarda temsiliyeti Ortadoğu'ya damgasını vuran birçok siyaseti rahatsız ediyor. Bunun sonucunda ise bölgede Kürtlere yönelik saldırılarda öncelikli hedef olarak kadınların seçildiğini görüyoruz.

AKP'nin açıkladığı demokrasi paketi birçok açıdan eleştirildi. Ancak paketin feminist bir eleştirisi de gerekli. Kadınların yeni anayasadan beklentileri çok çeşitli. Bunların başında eşit temsil geliyor. Ancak pakette bundan hiç bahsedilmediği gibi tartışılan dar bölge sistemleri de kadınların aleyhine. Kota olmadığı zaman kadınlar meclise genellikle alt sıralardan aday gösterilerek giriyor. Ancak dar bölge sisteminde böyle bir imkân yok. Ayrıca kadınların kürtaj, iş, sosyal güvenlik gibi birçok hakkı çeşitli yaptırımlar ve torba yasalarla gasp edilir ya da muhafazakâr bir toplumun arzularına göre düzenlenirken, demokratik paketin içine girebilmiş, kadınları doğrudan ilgilendiren tek meselenin başörtüsü olması çarpıcı.

Kısacası hem AKP hem de Kürt Özgürlük Hareketi için cinsiyet politikaları, kurmak için mücadele ettikleri toplumsal tahayyüller kadar demokratik çözümü nasıl algıladıklarını anlamak açısından da son derece önemli. AKP için çözüm, AKP'nin egemenliğini tehdit etmeyecek, hatta çoğaltacak şekilde Kürt Özgürlük Hareketi'ni bir talep siyasetine

hapsetmekten, Kürt Özgürlük Hareketi çözümü kendini yenilemek ve en önemlisi de “kadınlaşmak” için bir fırsat olarak görüyor.

İktisadi ve Toplumsal Tahayyüller

Son olarak Türkiye ve Kürt Özgürlük Hareketi'nin barış sürecine verdikleri anlamların birbirlerinden radikal ayrımını takip edebildiğimiz en önemli alanlardan biri de ekonomi tahayyülleri. Yalnız ona geçmeden evvel bir kısa parantez: Bilindiği gibi Türkiye ile PKK arasında süren Oslo görüşmeleri 2009 yılında sona eriyor ve bunun arkasından geniş çaplı tutuklamalar başlıyor. Bu görüşmelerin tam olarak neden ve nasıl bittiği henüz tamamen şeffaflaşmamış durumda. Ancak aşağı yukarı aynı sıralarda Diyarbakır'da Türkiye'nin ileri gelen liberal aydınlarının çağrıldığı ve demokratik özerklik fikrinin anlatıldığı bir toplantı yapılıyor. Toplantıda özellikle demokratik özerkliğin ekonomik boyutu tartışılıyor. Hatta toplantıya katılan ve Diyarbakır'ın ileri gelen sermayedarlarından PKK'nin düşlediği toplumun asıl kendilerine karşı olduğunu söyleyenler oluyor. Toplantıdan fazla zaman geçmeden bu sermayedarların bir kısmı AKP'de faaliyet göstermeye başlıyor. Bir diğer deyişle ekonomik tahayyül meselesi PKK ve Kürt Özgürlük Hareketi'nin sadece T.C.'den ve AKP'den değil aynı zamanda diğer Kürt siyasetlerinden de ayrışma alanı. Bu anlamıyla AKP'nin temsil ettiği hegemonyanın belki de en büyük meselesi hakikaten de etnik anlamda egemenliği paylaşmak değil, Kürt Özgürlük Hareketi'nin toplumsal tahayyülleriyle barışmak...

Dünyada Barış Süreçleri ve Ekonomik Düzenlemeler

Dünyadaki barış süreçlerine bakacak olursak, neoliberal küresel rejimin kurulması ile dünyanın dört bir yanında 20. yüzyıl boyunca sürmüş olan ulus-devlete karşı mücadeleleri küresel bir çatışma-çözüm modeli çerçevesinde ele almanın ve bunu sağlayacak kurumların, belgelerin ve düzenlemelerin oluşturulmasının aynı zamanda gerçekleştiğini görürüz. Elbette 20. yüzyılın son on yılı ile 21. yüzyılın başının bir çatışma çözümü dönemi olmasının ezilenlerin mücadeleleri ile çok ciddi ilgisi bulunmaktadır. Onların mücadeleleri ulus-devletlerin zalimliklerini afişe etmiş, ulusötesi insan hakları örgütlenmesi ağları kurmuş, ulus-devletlere karşı pes etmeden isyan etmeleri, ulus-devletleri barışmak, demokratikleşmek ve farklılıklara yer açmak zorunda bırakmıştır. Ancak yine de barış süreçlerinin küresel düzeyde nasıl kurumlar ve şablonlar oluşturduğunu küresel sermayenin hareketlerinden ve niyetlerinden bağımsız düşünmek fazla safça olacaktır. Ulus-devletler yukarıda da bahsettiğim gibi barış sürecinde yasa ve şiddeti tekellerine almaya, tarihi tekilleştirmeye ve çoğullaşmış toplumsal alanlarda devlet ve sermaye egemenliğini yeniden kurmaya çalışırlar. Çatışma boyunca eylem alanlarına dönüşmüş alanları hane, mülk ve vatan yapmaya kalkıştırlar. Bu sayede bu alanları sermaye merkezli modernleşme süreçlerine açmış olurlar.

Örneğin anayasa yapımı ulus-devlet yasasının dışında kalan alanları ve kimlikleri yasanın içine alarak devlete duygusal ve materyal yatırım yapmalarını sağlar. Hakikat komisyonları sayesinde ulusun tarihi yeniden yazılır ve herkesin anlatabileceği ve kendini içinde bulabileceği bir hikâye inşa edilir. Güvenlik reformları sayesinde bir yandan ulus-devlet dışındaki silahlı güçler tasfiye edilirken bir yandan da çatışma bölgesindeki birikimden tek başına yararlanan güvenlik güçlerinin etkisi azaltılarak rekabete dayalı sivil bir birikim rejiminin önü açılmaya çalışılır.

Özetle hem çatışma hem de barışma süreçleri, küresel ve yerel sermaye hareketleri ile sıkı sıkıya ilişkilidir. Bundan dolayı da hiçbir zaman mücadelesiz ve sıkıntısız ilerlemez. Çatışmalar esnasında sermaye ve kaynaklar el değiştirir, tekeller ortaya çıkar, endüstriler çöker, yeni endüstriler ortaya çıkar. Çatışma sonrasında ise boş ya da boşalmış olarak hayal edilen “alanlar” yeni sermaye akınlarına açılır. Nitekim bugün küresel sermayenin krizlerini aşmasının başat yollarından biridir çatışma sonrası inşa. Doğu Avrupa’dan Afrika’ya, Güney Amerika’dan Irak’a kadar küresel sermaye, yıkılmış yerleri inşa etmek üzerinden kendini var etmiş, geliştirmiştir. ABD, Irak’ı önce yıkmış, sonra adeta Irak bir ekonomik boşlukmuşçasına tüm gücüyle Irak’a girmiş, Irak’ı inşa etmeye kalkışmıştır.

Kürdistan’da yaşanan savaş ve bu savaşın sermaye ile ilişkisi bugün belki de en az bildiğimiz konulardan. Aynı şekilde Kürdistan’ın Türkiye ile olan siyasi, kültürel ve duygulanımsal sömürü ilişkilerini bilmemize rağmen, bu sömürü ilişkilerinin ekonomik boyutunu ortaya sermek konusunda ciddi sıkıntılarımız olduğunu söylemek gerekir. Oysa hem Kürdistan’daki birikim rejimleri ile siyasi baskı rejimleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak hem de Kürdistan’daki doğal ve insani kaynaklara ne şekillerde el konulduğunu haritalamak, daha eşitlikçi ve demokratik ekonomiler kurmak açısından son derece önemli. Örneğin konuyla ilgili nadir çalışmalardan birini yapmış olan Seda Yüksel tezinde, Ermeni soykırımından beri Kürdistan’da gerçekleşmiş olan sermaye birikimleri ile bölgedeki savaş ve olağanüstü durum arasındaki ilişkinin tarihini anlatıyor. Buna göre Gaziantep’in bir endüstri merkezi olarak ortaya çıkması gibi Diyarbakır’ın da inşaata dayalı bir büyüme göstermesi şaşırtıcı değil. İnşaat merkezli büyüme sınıf atlama (kimileri için apartmanlarda orta sınıflaşma, kimileri içinse az evli bol bahçeli sitelerde elitleşme) imkânına ve hayaline dayanır. Tam da o yüzden Diyarbakır sermayesi —üstelik de Yüksel’in tezine göre oldukça yurtsever olan bu sermaye-eşitlikçi ve özgürlükçü Kürt Özgürlük Hareketi ile netameli bir ilişki sürdürecektir ve legal alanda hareket, birbiri ile çelişen mesajlar vermeye ve çoklu siyasi ve ekonomik izlekler sürmeye devam edecek gibi gözüküyor.

Başka bir örnek 90’lardaki faili meçhullerin sonucunda gerçekleşen sermaye el değişiminin sonuçları ve bunların Kürdistan’daki siyasete izdüşümleri. Bu faili meçhullerden sonra legal

ve illegal üretimin kontrolünün bir kısmının devlete ve devlete yakın ailelere geçtiğini biliyoruz. Bunun ise karakol yapımlarından barajlara kadar birçok alanda etkileri oluyor. Ancak ne yazık ki “geçmişle yüzleşme” başlığı altında da ele alabileceğimiz ve çatışmanın ekonomik tahayyüller ve pratiklerle ilişkisi ile ilgisini ortaya çıkaracak somut bir haritamız bulunmuyor. Benzer bir konu, köy boşaltmalar sonucunda hangi toprakların ne şekillerde el değiştirdiği, nasıl kullanıldığı, kimlerin elinde biriktiği ve bu sayede hangi doğrudan gelir programlarından yararlandığı. Ve tabii GAP. Elbette konular çoğaltılabilir.

Bir diğer deyişle Türkiye’de belki de en büyük bilgi eksikliğinin savaş ekonomisi alanında olduğunu söyleyebiliriz. Bu haritayı ortaya çıkarmadığımız sürece de AKP’nin Kürdistan’da geliştirmek istediği barışın boyutlarını ve sınırlarını da yeterince anlamak mümkün olmayacak. AKP’nin Kürdistan’daki hangi maddi ve soyut kaynaklara el koyma hesabı yaptığı, bunu nasıl bir hegemonya üzerinden gerçekleştirmeye kalkışacağı ve bununla ne şekilde mücadele edileceği somutlanamayacak.

Barış ve Ekonomi

Ocak ayında çözüm süreci başladığından beri hem Başbakan Erdoğan hem de ona yakın çevreler barışın en önemli getirisinin “Güneydoğu Anadolu” bölgesinin kalkınması olacağını açıklıyorlar. Kendi barış ve ekonomi paradigmalarını oluştururken Güney Kürdistan örneğinden faydalandıkları açık. Bu paradigmayı bölgede geliştirirken hem şimdiye kadar palazlanmış ancak Ergenekon davaları ile nispeten geriletmiş “derin devlet” ve yerel bağlantıları ile mücadele edecekler hem de Kürt Özgürlük Hareketi’nin kurmaya çalıştığı kapitalizme alternatif yerel ekonomilerle. Bu mücadelede AKP’nin en büyük dayanağının yerel sermaye olması muhtemel. Elbette AKP “benim sermayem” zihniyetine kapılıp önce kendi siyasetine tam bir bağlılığı ve Kürt yurtsever kimliğinden tamamen vazgeçmeyi şart koymazsa.

Kürt Özgürlük Hareketi bugüne kadar bölgede birkaç deneme dışında kapitalizme alternatif olarak öngördüğü ekonomik pratikleri yaratmadı. Ancak alternatif ekonomik ilişkiler kurmakta tamamıyla da deneyimsiz değil.

Kürt Özgürlük Hareketi her ne kadar var olan üretim ilişkilerine doğrudan bir müdahale yapmasa da, üretilen artıdeğerden kazanılan “kârın” nasıl bölüşüleceği konusunda Kürdistan ekonomisinde göreceli aktif bir güç. Aynı şekilde yerel yönetimlerin sermayeyi ilgilendiren kararlarında görmezden gelemeyeceği bir sivil irade. Ancak barışla birlikte uygulanması düşünülen ekonomik modelde bunun ötesinde üretim ilişkilerinin nasıl düzenleneceği ve artıdeğere nasıl el konulacağı konusunda da yeni düzenlemelere gidilmesi hedefleniyor.

Bugünlerde çokça konuşulan demokratik özerklik hamlesi, sadece üretilen değer nasıl bölüşüleceği konusunda değil aynı zamanda değer nasıl üretileceği ve ona nasıl “el konulacağı” konusunda da farklı pratikleri içeriyor. Topraksız köylülerin belediye kanunları kullanılarak toprak sahibi yapılması, kırsal ve kentsel üretimde kooperatifleşmeye gidilmesi, ekolojik tarım vs. bu pratiklerden bazıları. Öte yandan bölgede hızlı bir tapulamaya gidildiği ve küçük toprak sahiplerinin mallarının birleştirilerek gösterildiği ve bundan dolayı kavgalar da yaşandığı gazetelere yansıyor. Yani Kürt Hareketi dayanışmacı bir ekonomi üzerinde düşünürken, AKP bölgede sermaye oluşturma çabasına hız veriyor.

Kanımca bu süreçte kadınlar çok önemli bir rol oynayabilirler. Bunun ise iki sebebi bulunuyor: Birincisi ev içi üretimde oynadıkları rol sebebiyle zaten kapitalizme alternatif ekonomik faaliyetler içinde bulunmaları, ikincisi ise kamusal alanın dışında bırakıldıkları için bölgede savaş ekonomisinin kurduğu “derin” ekonomik borç ve alacak ilişkileri dışında kalmaları. Yani bir anlamıyla erkeklere nazaran kirli bölgesel ilişkilere daha uzaklar ve yenilikçi faaliyetlere girmeleri daha muhtemel.

Öte yandan Kürdistan’da bugüne kadar sürmüş olan sınır ticareti ya da “kaçak” durumunun da kapitalizme alternatif çeşitli ekonomik pratikleri hayal etmek açısından başat rol oynayacağını düşünüyorum. Aynı şekilde gönüllülüğe dayalı sivil toplum kuruluşları da başka bir alternatif ekonomik pratik olarak görülebilir. Bir diğer deyişle Kürdistan’da kıran kırana yürümesi beklenen ekonomik tahayüller mücadelesi, yaşamın içinde var olan hangi pratiklere yatırım yapılacağı ve bu pratiklerin nasıl koordine edilip birbirleri ile ilişkilendirileceği ile belirlenecek.

Sonuç

Kürt Özgürlük Hareketi ve AKP arasında süren çözüm süreci, sadece yüz yıllık Kürt sorununun nasıl çözüleceği, otuz yıllık bir savaşın ardından nasıl barış inşa edileceği ve Türkiye’nin nasıl demokratikleşeceği açılarından büyük önem taşıyor. Ancak bununla da kalmıyor. Yukarıda anlatmaya çalıştığım gibi tarafların toplumsal tahayülleri birbirlerinden radikal bir biçimde ayrılıyor. Kürt Hareketi kendini gittikçe daha fazla Ortadoğu’yu demokratikleştirecek bir güç olarak görürken, kendini cinsiyet özgürlükçü, antikapitalist ve ekoloji temelli olarak yeniden inşa ediyor. Bunun karşısında AKP kendini Ortadoğu’da ulusal çıkarlarını gözeten, mezhepçi ve merkezîyetçi bir otorite olarak var ediyor ve önceliklerini bölgesel olarak erkekleri ve sermayeyi kayıracak şekilde düzenliyor.

Unutmamak gerekir ki çözüm süreçleri büyük mücadeleleri barındırır. Bu mücadelelerin nasıl sonuçlanacağını, kadınlar ve ezilenleri ne kadar güçlendireceğini ise toplumsal tartışmalar, destek ve katılım belirler.